

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหา หรือตอบสนองความต้องการอันเป็นมูลฐานของความอยู่รอดของบุคคลและสังคม เนื่องจากปัญหาของบุคคล และสังคมมีอยู่ตลอดเวลาทุกยุคทุกสมัยมนุษย์จึงจำเป็นต้องคิดค้นและสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ผลของการคิดค้นและการประดิษฐ์สร้างสรรค์ทั้งหมดของมนุษย์ซึ่งเป็นที่ยอมรับ และมีการสืบทอดมีการประพฤติปฏิบัติต่อกันมาเป็นกระบวนการในสังคมเรียกว่า " วัฒนธรรม " พระยาอนุมานราชธนได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อชาติไว้คือ เป็นเครื่องแสดงความเป็นอยู่ ความเจริญและเชิดชูเกียรติของบุคคลและชาติ อีกทั้งแสดงถึงบุคลิกลักษณะของประเทศและ เชื้อมโยงอายุของชาติ รวมทั้งเป็นเครื่องมือสำคัญในการกล่อมเกล่าให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติไปตามทำนองคลองธรรม รักหมู่คณะ และส่งเสริมการทำความดีและการดำรงอยู่ของชีวิต (อนุมานราชธน, 2515: 16) ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องวัดและกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม และขณะเดียวกันยังกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดีงามเหมาะสมแล้วสังคมนั้นย่อมจะเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ตรงกันข้ามหากสังคมนั้นมีวัฒนธรรมล้าหลังมีแบบพฤติกรรมที่ไม่ดี มีค่านิยมที่ไม่เหมาะสม สังคมนั้นก็ยากที่จะเจริญก้าวหน้าและในที่สุดก็อาจสูญสิ้นความเป็นชาติได้ เพราะถูกรุกรานข้ามวัฒนธรรม

วัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญมากต่อสังคมในท้องถิ่น คือวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่คนธรรมดาสามัญในท้องถิ่นยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาเพื่อความ เป็นระเบียบบ้านสังคม สังคมไทยทุกภาคทุกถิ่นต่างมีวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ และความเป็นอยู่บอกรหัสชีวิตของคนไทยในแต่ละถิ่นที่ได้สะสมตกทอดมาเป็นเวลาช้านาน โดยวัฒนธรรมพื้นบ้านจะสะท้อนถึงความคิด การแก้ปัญหา และคตินิยมต่าง ๆ ของคนแต่ละกลุ่มแต่ละสมัยออกมาในรูปแบบของการสร้างสรรค์ แนวทางการดำเนินชีวิต เป็นต้น วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีความหมายครอบคลุมถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของความเชื่อ การปฏิบัติ รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมาและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น สืบแสงพรหมบุญ (2528: 9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และท้องถิ่นอีกด้วย เพราะในการพัฒนาท้องถิ่นจำเป็นต้องศึกษาชนบระเพณี ความเชื่อ คตินคติและ

ค่านิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะการพัฒนาที่ปราศจากการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง เป็นพื้นฐาน จะทำให้คนในท้องถิ่นตกเป็นทาสของวัฒนธรรมจากภายนอก วัฒนธรรมพื้นบ้านถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจ (อนุমানราชธน, 2516: 99) ซึ่งงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็จัดเป็นมรดกทางวัตถุที่ยังคงปรากฏอยู่บ้างตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในปัจจุบัน จากการค้นพบหลักฐานต่าง ๆ ในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าคนไทยในอดีตสามารถสร้างอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ และสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันได้มากมายหลายชนิด (อนุমানราชธน, 2524: 14) มีหลักฐานทางโบราณคดีที่บอกว่าคุณยู่เมื่อ 10,000 ปีที่แล้วรู้จักสร้างงานหัตถกรรมประเภท ถักทอและเครื่องปั้นดินเผาแล้ว โดยมีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยที่ถ้ำผีแมน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นเครื่องปั้นดินเผาลายเส้น และลายเชือกอันเป็นหัตถกรรมประเภททาบลายลงบนผิวปั้นเครื่องดินเผา (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2532: 25) ซึ่งแสดงถึงมนุษย์ในอดีตมีความสร้างสรรค์งานเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันมาโดยตลอด ปัจจัยที่กำหนดรูปแบบของงานหัตถกรรมแต่เดิมนั้นมี 2 ทางคือ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2525: 97) ความจำเป็นในการดำรงชีพตามสภาพทางธรรมชาติและชนบทประเพณี ความเชื่อเฉพาะถิ่น จากการประดิษฐ์คิดค้นที่ทำติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ และความชำนาญในการพัฒนารูปแบบของหัตถกรรมประเภทต่างๆ ให้สามารถตอบสนองทางด้านประโยชน์ใช้สอยอย่างสูงสุด เมื่องานนั้นมีความสมบูรณ์ในเรื่องประโยชน์ใช้สอยแล้ว ความชำนาญและความเจ๋งจ้านกรรมวิธีก็จะทำให้ช่างพัฒนาฝีมือดีขึ้น มีการปรับปรุงในเรื่องของความงามและความปราณีต รวมทั้งการเลือกวัสดุที่มีราคาแพงเพื่อสนองความเชื่อและความศรัทธา ทำให้งานหัตถกรรมมีความงาม มีคุณค่าทางศิลปะเป็นการพัฒนางาน " หัตถกรรมพื้นบ้าน " ที่สนองความต้องการในครัวเรือนไปสู่ " ศิลปหัตถกรรม " ที่เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีคุณค่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

เราอาจพิจารณาถึงความสำคัญของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้เป็น 2 ทางคือ ในด้านที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของบุคคล และในด้านที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคมส่วนรวม ในด้านที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของบุคคลได้แก่ การให้ความสะดวกสบายกับชีวิตและคุณค่าทางใจในด้านของความงาม อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงคุณค่าอันเกิดจากลักษณะเฉพาะถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของช่างไทยในอดีต ส่วนในด้านที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจซึ่งแต่เดิมคนไทยในอดีตมีลักษณะทางเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองเป็นหลัก โดยเริ่มจากการนำเอาวัสดุธรรมชาติมาคิดแปลงเป็นสิ่งใช้สอยสนองความต้องการของครอบครัวและแลกเปลี่ยนซื้อขายในชุมชนอื่น ทำให้เกิดรายได้เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจเบื้องต้นในด้านวัฒนธรรม งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านถือเป็นงานสร้างสรรค์ทางวัตถุที่

เป็นไปตามธรรมเนียมตกทอดที่สะสมกันมาในสายวัฒนธรรมของมนุษย์แต่ละชาติพันธุ์ งานศิลปหัตถกรรม
 พื้นบ้านจึงเป็นผลสืบเนื่องกับวัฒนธรรมโดยตรง ในด้านที่เกี่ยวกับอาชีพและความมั่นคงของชาติ งาน
 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นงานที่คนทุกคนสามารถใช้วัสดุในท้องถิ่นมาดัดแปลงทำเป็นอาชีพ ทำให้เกิด
 ความมั่นคงแก่ครอบครัวและชุมชนได้ ช่วยลดปัญหาการย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองหลวง อีกทั้งยังมีผลใน
 การพัฒนาประเทศ โดยนำสิ่งที่มีอยู่มาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า เพื่อแสวงหารายได้เข้า
 ประเทศ เมื่อคนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีอาชีพที่มั่นคงที่สามารถเลี้ยงชีพด้วยอาชีพที่สุจริต ชุมชนมีความ
 มั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมเกิดความเจริญก้าวหน้าทำให้เกิดความมั่นคงในประเทศ จะเห็นได้ว่า
 งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่พวกเราจะศึกษา สนับสนุนและ
 ร่วมกันอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับสังคมต่อไป

จากอดีต สภาพการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในประเทศไทยสามารถแบ่งได้เป็น 3
 ลักษณะคืองานศิลปหัตถกรรมที่พัฒนาขึ้นเพื่อกษัตริย์และชนชั้นสูง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำขึ้นเพื่อศาสนา
 และหัตถกรรมพื้นบ้านที่คนส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้และผู้ทำ ครั้นเมื่อเรามีการพัฒนาประเทศตามการเปลี่ยนแปลง
 ของโลกคือ เริ่มเมื่อกลางศตวรรษที่ 19 ที่เห็นได้ชัดคือ อิทธิพลของการปฏิวัติอุตสาหกรรม
 ที่นิยมใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของงานหัตถกรรมดั้งเดิม
 ของชาวนา (ปราณี วงษ์เทศ, 2527:9) สถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเกิด
 การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในบางแห่งอาจกล่าวได้ว่าสลายตัวเลขทีเดียว อันเนื่องมาจากการ
 เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงต่อสภาวะ
 แวดล้อมของชีวิต อาชีพ การทำมาหากิน และค่านิยมต่าง ๆ ของประชาชน จริงอยู่ที่วัฒนธรรมมีการ
 เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่ถ้ามการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วก็จะเปลี่ยนแปลงบุคลิกลักษณะของ
 วัฒนธรรมนั้น ๆ ให้หมดเอกลักษณ์ของตนเอง ความสำคัญของลักษณะเฉพาะของตนแต่ส่วนรวมจะ
 เปลี่ยนไปจนมากที่สุดก็จะมีสิ่งใดเหลือแสดงลักษณะวัฒนธรรมของตนเองต่อไป ในเรื่องปัญหาของ
 งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มขึ้นของประชาชนที่รวดเร็ว การ
 ขาดทรัพยากรและการเกิดสิ่งใหม่ ๆ โดยเฉพาะในชนบท เช่น เชื้อน ถนน สิ่งอำนวยความสะดวก
 ต่าง ๆ น้ำประปา ไฟฟ้า ฯลฯ แต่การพัฒนาเหล่านี้เป็นไปอย่างไม่ว่าถึง คนในชนบทส่วนใหญ่ต้อง
 เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ สภาพดังกล่าวเป็นแรงผลักดันให้คนในชนบทหลั่งไหลเข้ากรุงเทพฯทำให้ระบบ
 สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการ
 เปลี่ยนแปลงคือ การที่วัฒนธรรมมาหม้เข้าปอย่างรวดเร็ว ที่เห็นได้ชัดในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านคือ
 เครื่องใช้ที่เป็นเครื่องจักสาน เช่น ฝาชี ตะกร้า ๆ ถูกแทนที่ด้วยพลาสติก เริ่มด้วยเครื่องจักสานที่

มีฝีมือปราณีตราค่าค่อนข้างสูง เริ่มหมดไปก่อนพร้อมกับคนรุ่นเก่าที่มีฝีมือดีทั้งหมดตามไปด้วย คนรุ่นหลังที่มีอยู่ก็ทำได้แต่ขาดความรู้ความเข้าใจงาน เรื่องของศิลปะและความปราณีตสวยงาม ช่างที่หลงเหลืออยู่ก็ขาดกำลังงานการทำงานและสืบทอดฝีมือ อันเนื่องมาจากการผลิตในปัจจุบันตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลาง (ปราวณี วงษ์เทศ, 2527:12) ทำให้การทำงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านที่สนองความต้องการของแต่ละท้องถิ่นหมดไป เกิดเป็นรูปแบบทั่วไปขึ้นขาดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านก็คือ การพัฒนาเศรษฐกิจท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวเป็นอย่างมาก และสินค้าที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวนิยมก็คือ ศิลปะหัตถกรรมพื้นเมือง ซึ่งเดิมช่างชาวบ้านเป็นผู้ออกแบบแต่ต้องเปลี่ยนไปเนื่องจากการพัฒนาเพื่อการส่งออกซึ่งรูปแบบและวิธีการผลิตเกินระดับพื้นบ้านไปแล้ว ในสภาพเช่นนี้แสดงให้เห็นว่างานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านเหล่านี้ เป็นพื้นเมืองแท้แค่เทคนิคและฝีมือในการประดิษฐ์เท่านั้น การสร้างรูปแบบและประโยชน์ใช้สอยไม่มีสภาพเป็นพื้นบ้านแต่อย่างใด (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2521:182)

จากสภาพที่เกิดขึ้นดังกล่าว ในปัจจุบันรัฐบาลไทยได้มองเห็นความสำคัญของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านจึงได้มอบหมายให้กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ที่มีหน้าที่ทางด้านอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไว้ให้คนรุ่นต่อไปได้ศึกษาค้นคว้า (กรมศิลปากร, 2529: คานา) ดังที่กล่าวไว้ในแผนพัฒนาสังคมและ เศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 - 2539 ในข้อที่ 3.1.4-3.1.5 ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทำนุบำรุงรักษา ตลอดจนสนับสนุนให้มีการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2535:206-207) นอกจากนี้ยังมีการตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบงานด้านอนุรักษ์มรดกของไทยโดยตรง เช่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการเอกลักษณ์ไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น ส่วนในต่างประเทศในปี.ศ. 1959 ได้มีการจัดตั้งองค์การทางการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ (United Nation Educational Scientific and Cultural Organization หรือ UNESCO) และศูนย์การศึกษางานอนุรักษ์สมบัติ และวัฒนธรรมระหว่างชาติ (International Center for the Study of Preservation and Restoration of Cultural property หรือ ICCROM) นอกจากนี้ยังมีองค์การเอกชนอีกหลายแห่งที่มีความสนใจงานด้านอนุรักษ์ เช่น สถาบันพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (The International Council of Museums หรือ ICOM) สถาบันอนุรักษ์โบราณวัตถุระหว่างชาติ (The International of Conservation of Historic and Artistic works หรือ IIC) (Feilden, 1975:58) เป็นต้น รวมทั้งการเป็นสมาชิกของสหพันธ์เพื่อการพัฒนาสินค้า

หัตถกรรมที่เป็นประโยชน์ (Federation for the Develop of Utilitarin Handcrafts หรือ FEDEAU) อีกด้วย (คณิงสุช นพคุณ, 2525:30)

แม้ว่างานด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นจะมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบมากมายแต่มิได้เป็นหน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้น เป็นเรื่องของทุกคนในชาติควรร่วมมือทำบูรณาการ รักษา สืบทอดและเผยแพร่คุณงามความดีของหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยให้สืบต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมมีอยู่หลายวิธี เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมตัวอย่างต่างๆ การวิเคราะห์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ (อภัย นาคคง, 2526:75-76) และวิธีหนึ่งที่เป็นไปได้ง่ายคือ การให้การศึกษาคือความรู้ความเข้าใจปลูกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างไร มีความสำคัญอย่างไร ซึ่งการศึกษานี้เชื่อว่า จะทำเพียงช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิต แต่ควรเป็นทั้งตลอดชีวิต ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน โดยการถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการถ่ายทอดทางตรงนั้นคือการอบรมสั่งสอนที่โรงเรียนหรือสถาบันศึกษาเป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรง ส่วนการถ่ายทอดทางอ้อมคือการที่คนในสังคมได้เรียนรู้จากการสั่งสอน อบรมจากผู้ใหญ่ หรือเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ของตนเองซึ่งบางครั้งผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ก็ไม่รู้ตัว (อนุমানราชธน, 2515:49-50) โดยการถ่ายทอดทางอ้อมนี้ทางสังคมวิทยาเรียกว่า " การขัดเกลาทางสังคม " (socialization) ซึ่งจะเริ่มต้นตั้งแต่เด็กจนโตตั้งแต่แรกเกิด การศึกษาจึงเป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งแนวคิดทางมนุษยวิทยาถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ทางสังคมวิทยาถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกด้วย (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2522:58) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าช่วงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือช่วงที่เด็กเข้าเรียน (ประเสริฐ แยมกลิ่นพุ่ม, 2512:12) ดังนั้นหน่วยงานหรือตัวแทนที่ทำหน้าที่สั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคมให้รู้ระเบียบแบบแผน และกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อให้รู้จักวิถีทางการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างถูกต้องขึ้นคือ โรงเรียน ซึ่งพ่อแม่มักส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียน อันเป็นการแสดงว่าโรงเรียนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคมที่ทำหน้าที่กระบวนการทางสังคมประภคิต (สังคมประภคิต หมายถึง การอบรมบ่มนิสัย การขัดเกลา หรือการฝึกฝนให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคมเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข) (ชิต แก้วเพ็ญ, 2533:211)

บทบาทการศึกษาในด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่ง สถาบันการศึกษาของไทยได้ระบอบบทบาทของบุคลากรในเรื่องการถ่ายทอดวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน โรงเรียนและสถาบันหลายแห่งได้จัดกิจกรรมสำหรับวัฒนธรรมพื้นบ้าน

สำหรับนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครองและสาธารณชนไว้หลายรูปแบบ เป็นต้นว่า การจัดละคร นิทรรศการ การเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนการแสดงระหว่างจังหวัด ระหว่างภาค การเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (เฉลียวมณีเลิศ, 2529:31) การถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียนขึ้นอยู่กับครูในโรงเรียนเป็นสำคัญ ครูผู้สอนควรทำการศึกษาและทำความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อให้การถ่ายทอดมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยบทบาทและวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านของครูมีอยู่หลายประการ เช่น การจัดการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยให้เด็กออกไปทำการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยครูควรจะมีความรู้ความเข้าใจ ต้องลงไปคลุกคลีกับกิจกรรมที่เด็กจัดขึ้น ดังนั้นครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อการถ่ายทอดจะได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2536:51) ได้กล่าวถึงบทบาทของการศึกษาในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้คือ การศึกษาเป็นการสร้างพื้นฐานที่ดีแก่ชีวิตของตนเองและสังคม ผลที่สะท้อนตามมาคือความรู้ในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้อย่างต่อเนื่องทำให้สืบทอดต่อไปแก่เยาวชนรุ่นลูกหลานอย่างไม่มีจบสิ้น ดังนั้นการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญนี้จึงมีการจัดวางลงแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรมฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539 ในนโยบายข้อที่ 10 ที่ว่า " ... ปลุกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและให้มีการอนุรักษ์ ทำนุบำรุงรักษา พัฒนา และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ... " (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534:72) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการก็ได้มีการจัดวางลงแผนหลักสูตรให้สอดคล้องกับแผนการศึกษา ในส่วนที่รัฐได้เสริมสร้างความสำนึกให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งปรากฏในหลักสูตรระดับการศึกษาระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา หลักสูตรศิลปศึกษาข้อที่ 3 "... เพื่อารู้จักดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราช และรู้จักรักษาแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ที่งดงามของชาติ... " และวิชาศิลปศึกษาในข้อที่ 6 "... เพื่อให้เกิดความนิยมชมชื่นที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย ... " (กระทรวงศึกษาธิการ, 2531:134) ส่วนในระดับอุดมศึกษาที่เห็นได้ชัดคือ ที่มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เปิดรายวิชาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณวัตถุ ซึ่งรวมถึงงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านด้วยในวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาการซ่อมและสงวนโบราณวัตถุ วิชาการพิพิธภัณฑศิลป์และหอศิลป์ เป็นต้น (มหาวิทยาลัย

ศิลปากร, 2530:1-3) ส่วนในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลที่มีการสอนในระดับปริญญาตรีก็ได้มีการเปิด การเรียนการสอนในคณะศิลปกรรม ในรายวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาศิลปะประจำชาติ วิชาค้นคว้าศิลปะ ไทย วิชาวิจัยทัศนศิลป์ วิชาเทคนิคการอนุรักษ์ทัศนศิลป์ เป็นต้น จากหลักสูตรในระดับต่าง ๆ ดัง กล่าวจะเห็นได้ว่า รัฐได้เห็นความสำคัญต่อคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ วิชาศิลปศึกษา ซึ่งในชีวิตประจำวันของคนต้องเกี่ยวข้องกับศิลปะอย่างเลี่ยงไม่ได้ การที่มีความรู้ ความเข้าใจตระหนักถึงคุณค่าในงานศิลปะจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อทุกคนในสังคม เพราะผู้ที่มีความรู้ความ เข้าใจงานศิลปะจะเกิดความซาบซึ้งในงานศิลปะ และเกิดความรู้สึกว่างานศิลปะทุกประเภทเป็นงานที่ สำคัญ มีคุณค่าสมควรแก่การอนุรักษ์ไว้

ในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีเรื่องโต้แย้งกันเสมอ ระหว่างผู้มีแนวคิดด้าน การพัฒนาสร้างสรรค์กับผู้มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านควรจะได้รับการปรับปรุง หรือ ประยุกต์ให้ทันสมัยอย่างไร จริงอยู่ที่ทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนแต่การเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องค่อยเป็นค่อยไปและมีขั้นตอน จึงจะรักษารายละเอียดและเอกลักษณ์ไว้ได้ ความสำคัญของงาน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่ที่ความคงเอกลักษณ์เป็นหลัก เพราะเอกลักษณ์นี้เองจะให้ความรู้เกี่ยวกับความ เป็นอยู่อันสมัยนั้น ๆ รวมทั้งสามารถสืบที่มาของชาติ และวงศ์วานของกลุ่มคนไทยและวัฒนธรรม ประเพณีสายต่าง ๆ ได้ (สุเชษฐ์ สมิตินันท์, 2535:3-4) ดังนั้นการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน นั้นน่าจะประกอบด้วยคน 2 กลุ่ม คือ นักวิชาการที่ทำงานด้านการศึกษาวิจัยเพื่อเข้าใจถึงความเป็น มาและคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้อาจจะเป็นการศึกษารวบรวมไว้เป็นมรดกของชาติ ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาไว้เป็นหลักฐาน ให้คนอีกกลุ่มหนึ่งได้นำไปพัฒนาปรับปรุงส่งเสริมให้งานเหล่านั้น ได้พัฒนาปรับปรุงในทางที่ถูกที่ควร (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527:94)

อกัย นาคคง (2527:74-77) ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ ว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้คือ การเก็บรวบรวมตัวอย่างงานที่เป็นพื้นบ้านในท้องถิ่น เป็นงานที่ แพร่หลายในชุมชน และผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์หรือความงามเป็นพิเศษ รวมทั้งงานที่กำลัง เสื่อมสูญไป ขั้นที่สองก็คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลว่าสิ่งนั้นคืออะไร เก็บรวบรวมมาจากไหน มีความ เป็นมาและสร้างขึ้นด้วยเหตุผลอย่างไร ขั้นที่สามคือ การวิเคราะห์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และขั้น สุดท้ายคือการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ดังนั้นการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน จึงมีวัตถุประสงค์ก็เพื่อเก็บรวบรวมผลงานไว้ ให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสพบเห็น ได้ศึกษาถึงที่มาและสาเหตุที่เกิดงานชิ้นนั้น ๆ ขึ้นเพื่อที่จะได้ทราบถึง ชีวิตความเป็นอยู่ คตินิยม และประเพณีของช่วงวัฒนธรรมนั้น ๆ และตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญเป็น

แรงกระตุ้นให้เกิดการวางแผนและร่วมกันอนุรักษ์มรดกของชาติไว้ โดยมีแนวทางการอนุรักษ์คือ เก็บรวบรวมผลงานเพื่อก่อตั้ง เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นในแต่ละท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับงานนั้น ๆ เช่น สาเหตุการเกิด วิธีการสร้างงาน ประโยชน์ใช้สอย โดยเปิดนิทรรศการเผยแพร่โดยเน้นกระบวนการในการทำงานของช่างในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งเปิดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป ในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และการวิเคราะห์งานศิลปหัตถกรรมถึงสาเหตุแห่งความเสื่อมถอยของงานในแต่ละท้องถิ่น โดยมีสถาบันศึกษาระดับอุดมศึกษาในระดับท้องถิ่น เป็นผู้ดำเนินการ และการปลูกฝังให้เยาวชน ผู้ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่เห็นความสำคัญ เกิดความรัก และหวงแหนในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านโดยมีพ่อแม่และครู เป็นตัวจักรสำคัญในการถ่ายทอดอบรม

สถาบันราชภัฏนับเป็นหนึ่งนสถานหลักที่ให้การศึกษาด้านศิลปศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้และงานด้านการศึกษามีประสิทธิภาพ โดยมีจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งสถาบันราชภัฏข้อที่ 7 คือ " ...การรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีของชาติ และมีสำนึกในความเป็นไทย... " (การฝึกหัดครู, 2530:3) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาวิชาการศึกษา คณะครุศาสตร์ โพรแกรมศิลปศึกษา เป็นคณะวิชาหนึ่งในสังกัดสถาบันราชภัฏมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาด้านวิชาการซึ่งประกอบไปด้วยหลายโพรแกรมวิชา คือ ศิลปศึกษา ศิลปหัตถกรรม และอุตสาหกรรมศิลป์ (การฝึกหัดครู, 2537:21-22) มีการส่งเสริมการศึกษาทางด้านวิชาชีพและให้บริการทางวิชาการทางสังคม โดยพระราชบัญญัติในการก่อตั้งวิทยาลัยครูที่เปลี่ยนเป็นสถาบันราชภัฏในปัจจุบัน พ.ศ. 2518 มาตรา 5 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงภารกิจในด้านบทบาทของวิทยาลัยครูกับการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้านว่า " ...ให้วิทยาลัยครูเป็นสถานการศึกษาและการวิจัยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิชาการและการผลิตครูถึงระดับปริญญาตรี ทำการวิจัยส่งเสริมวัฒนธรรมและวิทยาฐานะของครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม... " (การฝึกหัดครู, 2537:คานา) สถาบันราชภัฏในปัจจุบันจึงต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่นอกเหนือไปจากการให้การศึกษาด้านศิลปศึกษาแล้ว หน้าที่ในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นภาระหน้าที่ที่ควบคู่ไปกับภาระหน้าที่ด้านอื่น ๆ โดยปกติสถาบันราชภัฏก็ทำหน้าที่ดังกล่าวอยู่แล้วซึ่งนับได้ว่าตั้งแต่เริ่มตั้งวิทยาลัยครู หรือสถาบันราชภัฏตามต่างจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย สถาบันราชภัฏทุกแห่งจะมีฝ่ายกิจการนักศึกษาเป็นฝ่ายดำเนินการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอยู่แล้วโดยรับเอาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งสถาบันนั้น ๆ มาปฏิบัติร่วมกันระหว่างครู นักศึกษาและชาวบ้าน

ดังนั้นนักศึกษาคณะครุศาสตร์ โพรแกรมศิลปศึกษา จึงควรตระหนักในการเห็นคุณค่าความสำคัญและหวงแหนมรดกที่เป็นของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์ไว้ และมีความรู้ เรื่องศิลปหัตถกรรม

พื้นบ้านไทยเป็นพื้นฐานเพื่อนักศึกษาเหล่านี้ ผู้ที่จะออกไปเป็นผู้นำเยาวชนอนาคตในบทบาทของครู อาจารย์ ผู้บริหารการศึกษา รวมทั้งนักวิชาการทางการศึกษาให้ได้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนัก ถึงคุณค่าความสำคัญ และมีความรู้เรื่องการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของตน และสามารถให้ความรู้กับเยาวชนและคนในท้องถิ่นนั้น อันจะนำไปสู่ความรักและหวงแหนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาติยิ่งขึ้น

โดยนักศึกษาคณะคุศศาสตร์ โพรแกมวิชาศิลปศึกษา เป็นนักศึกษาที่ผ่านการเรียนวิชา " ศิลปพื้นบ้าน " มาแล้ว ซึ่งรายวิชานี้เป็นวิชาบังคับพื้นฐานอยู่ในแผนงวิชาศิลปพื้นบ้าน หมวดวิชา เฉพาะด้านกลุ่มวิชาเนื้อหาเอกศิลปศึกษา โดยมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนคือ เพื่อ ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในชุมชนไทย เน้นลักษณะ วัสดุ วิธีการ ประโยชน์ใช้สอย ความเชื่อหรือเหตุผลที่ปรากฏในรูปแบบของศิลปพื้นบ้าน รวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ และวิธีการ เผยแพร่ศิลปพื้นบ้านในสาขาต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นสอนถึงการอนุรักษ์คือ ช่วยรักษาไว้ให้คงอยู่และเผยแพร่ให้กับคนรุ่นต่อไป ซึ่งในวิชาศิลปพื้นบ้านนี้ตามหลักสูตรมีวิชาที่มีความสัมพันธ์กันคือ วิชาศิลปไทย ศิลปหัตถกรรมและสุนทรียศาสตร์ทางศิลป์ ฯ วิชาต่าง ๆ เหล่านี้จะมีจุดประสงค์การสอนเอื้ออำนวยต่อวิชาศิลปพื้นบ้าน

ในปัจจุบันได้มีผู้สนใจงานเรื่องศิลปวัฒนธรรมมากขึ้นดังจะเห็นได้จากงานวิจัยทั้งงานและต่างประเทศ ยกตัวอย่าง เช่น กมล รอดคล้าย ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาท ของครูในการอนุรักษ์ และสืบทอดวัฒนธรรมไทย ซึ่งผลงานวิจัยพบว่า ครูควรจัดอบรมความรู้ทางด้าน วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับนักเรียน โดยครูควรมีบทบาทในการศึกษาค้นคว้า โดยรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งความรู้ในชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบ ต่าง ๆ (กมล รอดคล้าย, 2525:บทคัดย่อ) ชำนาญ แก้วคะตา (2521:บทคัดย่อ) ทำการวิจัย เรื่องความคิดเห็นของครู เกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์ สืบทอดคติชาวบ้านอีสาน โดยมีผลการวิจัยคือ ครูภาษาไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรทำการศึกษา และรวบรวมคติชาวบ้านอีสานและจัดกิจกรรมทางคติชาวบ้านอยู่เสมอรวมทั้งจัดนิทรรศการและให้ความ ร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน พิมพ์วรรณ กัด สู่วรรณ (2533:ง) ได้ทำการวิจัยเรื่องการส่งเสริมวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดที่ตั้งอยู่ใน โรงเรียนมัธยมภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมที่ศูนย์วัฒนธรรมในโรงเรียนจัดมากที่สุดคือ กิจกรรมด้านการเผยแพร่วัฒนธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมด้านการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรม กิจกรรมที่ดำเนินการได้น้อยคือ กิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อความรู้ด้านวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการขาด

งพระมาดและบุคลากราม์เพียงพอ วรณิ มณฑารักษ์ (2534:ง) ได้วิจัยเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาเห็นด้วยกับบทบาทของประชาชนกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยและเห็นด้วยกับการเผยแพร่และส่งเสริมศิลปกรรมไทย นักศึกษาส่วนใหญ่มองเห็นสอดคล้องกับปัญหาต่าง ๆ ดังนี้ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ และไม่เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย อีกทั้งกฎหมายพระราชบัญญัติโบราณสถานศิลปโบราณวัตถุไม่รัดกุมเพียงพอ เพื่อเป็นการส่งเสริมการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพควรถ้าให้มีการอบรมครู อาจารย์ และนักศึกษาศิลปะในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปกรรมไทยให้มากขึ้น ในด้านงานวิจัยต่างประเทศ อเล็กซานเดอร์ มินิเตอร์ (Alexander Minter, 1982 :4262-A) ได้ทำวิจัยเรื่อง " Boundary Lining: Black and White Students and Adults Study Their Community Through and Ethnohistoric/Ephnohistoric Perspective. " โดยศึกษาถึงการนำความรู้ทางวัฒนธรรมมาประกอบการเรียนการสอน และการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา นอกจากนี้ยังได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น โดยอาศัยแนวคิดการศึกษาทางชาติพันธุ์วิทยา โดยให้นักเรียนผิวขาว ผิวดำ และผู้ใหญ่นานาชาติเพิร์ตตะวันออกของเมืองฟิลาเดเฟีย รัฐเพนซิลเวเนีย เข้าร่วมศึกษาในโครงการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน และในชุมชนโดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ มีการนำเทปบันทึกเสียง เอกสารและอุปกรณ์ต่าง ๆ การสัมภาษณ์ใช้คำถามเกี่ยวกับความเชื่อ ทัศนคติ แนวความคิดด้านแง่ของเชื้อชาติ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมและศาสนา ผลการวิจัยได้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชน ช่วยให้เข้าใจชุมชนและประชาสัมพันธ์และวัฒนธรรมของโรงเรียนและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมให้เข้ากันได้ดี และแมคโดเวล (Macdowell , 1982) ได้ศึกษาศิลปพื้นบ้านในสถาบันศึกษาดูมศึกษาในอเมริกาเหนือ (Folkart Study in Higher Education in North American) ผลการวิจัยสรุปว่า สังคมอเมริกาที่มีความสนใจในศิลปพื้นเมืองเมื่อไม่นานมานี้ราวศตวรรษที่ 20 ต้น ๆ นักวิชาการให้ความสนใจศิลปพื้นบ้านอย่างจริงจัง การเกิดศิลปพื้นบ้าน ผู้ผลิตศิลปพื้นบ้าน และมีการบรรจุหลักสูตรศิลปพื้นบ้านในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยทั่วไป จัดเตรียมข้อมูลเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาหลักสูตรด้านศิลปพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา โดยแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลภายนอกให้มากขึ้น การศึกษาวิจัยนี้ยังได้ผลสรุปว่าสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทและอิทธิพลที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปพื้นบ้าน ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปพื้นบ้านเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทั้งในแง่วิชาการโดยทั่ว ๆ ไป และงานวิจัยนี้ยังได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาศิลปพื้นบ้านสมัยใหม่ในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ และเรียกร้องให้มีการจัดทำข้อมูลด้าน

การศึกษาศิลปพื้นบ้านทั้งงานแต่งการจัดโครงสร้างและประวัติศาสตร์การเรียนการสอน

จากงานวิจัยดังกล่าวที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนควรรักษาความสำคัญซึ่งสอดคล้องกับที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2521:178) ได้กล่าวว่า ประเทศที่เจริญแล้ว มักพยายามให้มีการศึกษาวิจัย เรื่องสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น สิ่งใดที่ดีเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นก็ให้มีการสนับสนุนรักษาไว้ พร้อมกันนั้นก็ให้มีการเผยแพร่ให้กับคนในท้องถิ่นอื่นที่ร่วมสังคมเดียวกันให้รู้และเข้าใจอีกด้วย

โดยสรุปแล้วศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านยังคงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันอยู่ทั้งในด้านประโยชน์ทางการใช้สอยทางกาย และสนองความต้องการทางใจในเรื่องของความงดงามปราณีต และยังสามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อีกทั้งยังมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับสังคมส่วนรวมอยู่มาก แต่ในปัจจุบันสภาพการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาวะแวดล้อมของชีวิต อาชีพ ค่านิยม และประเพณีต่าง ๆ ทำให้เกิดการหลงไหลของวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว ทำให้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในปัจจุบันเริ่มจะสูญหายไปและขาดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันเนื่องมาจากการผลิตที่ตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลาง ดังนั้นการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้คงอยู่จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันมีหน่วยงานมากมายที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอันได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร เป็นต้น แม้ว่าจะงานด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบมากมายแต่มิได้เป็นหน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้น เป็นเรื่องของคนในชาติควรจะให้ความสำคัญและร่วมมือกันในการอนุรักษ์สืบทอด โดยวิธีการในการอนุรักษ์มีหลายวิธี เช่น เก็บข้อมูล เก็บตัวอย่าง ทำการวิจัย ฯลฯ และวิธีหนึ่งที่เป็นไปได้ง่ายคือการทำให้การศึกษาเพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ รวมทั้งการหุงต้มและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นมรดกของชาติ โดยบทบาทของการศึกษากับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความสำคัญและชัดเจนมาก รัฐได้มีการจัดวางลงงานแผนพัฒนาการศึกษาไว้โดยเน้นปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและให้มีการอนุรักษ์ทำนุบำรุง ฟื้นฟูพัฒนาและเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันหลักที่ผลิตครู และบุคลากรทางด้านวิชาการมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ โดยมีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งงานด้านหลักสูตรการเรียนการสอน และกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินงานทางด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ นับเป็นสิ่งสำคัญอันอื่นที่จะปลูกฝังให้นักศึกษาผู้ที่จะเป็นครู ได้ตระหนักถึงความสำคัญ และร่วมกันอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม

พื้นบ้าน เพื่อถ่ายทอดให้เยาวชนต่อไป

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน อันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติที่นับวันจะสูญหายไปตามกาลเวลา และเพื่อให้เยาวชนเกิดความรู้สึกสำนึกในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาสถาบันราชภัฏ คณะครุศาสตร์ โพรแกรมวิชาศิลปศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่จะมีบทบาทในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยตรง จึงน่าจะเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเป็นแนวทางแก่นักศึกษาในการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏ สาขาวิชาศิลปศึกษา ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
2. วิธีการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
3. บทบาทของสถาบันราชภัฏในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
4. บทบาทของนักศึกษาในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษา เรื่องการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในด้าน ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน วิธีการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน บทบาทของสถาบันราชภัฏในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน บทบาทของนักศึกษาในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

2. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือนักศึกษาทั้งหมดที่กำลังศึกษาอยู่ในคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา โพรแกรมวิชาศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏ ชั้นปีที่ 2 , 3 และ 4 เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่ผ่านการเรียนวิชาศิลปพื้นบ้านมาแล้ว

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การอนุรักษ์ หมายถึงการดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้และให้หมายถึงการรักษา สงวน และส่งเสริมเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้รู้จักและเห็นคุณค่า

2. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทยที่เกิดจากฝีมือช่างท้องถิ่น การประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิคและรูปแบบที่ถ่ายทอดกันในรอบครัวโดยตรง โดยมีจุดประสงค์หลักคือ ทำขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน

3. ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือการแสดงความคิดเห็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้รับประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ มาแล้วซึ่งมีทั้งในลักษณะนิเสธ (negative) คือเบื้องหน้า ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย เป็นต้น

4. สถาบันราชภัฏ หมายถึง สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีการเปิดการเรียนการสอนสาขาวิชาการศึกษา โพรแกรมวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2538 ภาคปลายในระดับชั้นปีที่ 2 , 3 และ 4 อันได้แก่ สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่ เชียงราย กาญจนบุรี จอมบึง ราชภัฏวชิรเวศน์ สงขลา เลย นครราชสีมา เพชรบูรณ์ สุรินทร์ มหาสารคาม อุตรดิตถ์ บุรีรัมย์

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. การศึกษา ค้นคว้า รวบรวมเอกสารและความคิดเห็น

ศึกษาเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจากเอกสาร ตำรา บทความ ความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหลักสูตรที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งศึกษาข้อมูลจากการสอน การสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนและผู้ทรงคุณวุฒิ นักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

2. ประชากร

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี โพรแกรมวิชาศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏ ชั้นปีที่ 2 , 3 และ 4 ในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2538 จำนวน 390 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในด้านความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน วิธีการในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน บทบาทของสถาบันราชภัฏในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน บทบาทของนักศึกษาในการอนุรักษ์ศิลปหัตถ-

กรรมพื้นบ้าน

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (structure open ended) โดยการสร้างแบบสอบถามนี้อยู่ภายใต้การแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญในด้านการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไปสอบถามกับกลุ่มประชากรโดยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง และส่งทางไปรษณีย์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 นำแบบสอบถามตอนที่ 1 มาแจกแจงความถี่ของค่าตอบและหาค่าร้อยละ

5.2 นำแบบสอบถามตอนที่ 2 มาตราวจาให้คะแนน โดยให้คะแนนเป็นมาตราส่วน

ประเมินค่า

5.3 นำแบบสอบถามตอนที่ 3 มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยจัดลำดับความคิดเห็นเป็นความถี่ และเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

5.4 นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติค่าร้อยละ (percentage) ค่ามัชฌิมเลขคณิต (mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

5.5 นำเสนอข้อมูลตอนที่ 1 ตอนที่ 2 ในรูปของตารางและความเรียง ส่วนตอนที่ 3 นำมาสรุปในรูปความเรียงและนำเสนอพร้อมการเรียงลำดับค่าความถี่จากมากไปหาน้อย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบความคิดเห็นพื้นฐานและความเข้าใจถึงวิธีการ รูปแบบ และบทบาทในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ โพรแกรมวิชาศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏ อันจะนำไปสู่การส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

2. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันราชภัฏ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และเป็นการส่งเสริม บลุกฝังค่านิยมทัศนคติได้อย่างถูกต้องให้กับเยาวชนให้มีจิตสำนึกในคุณค่าของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ในอันที่จะสงวนอนุรักษ์มรดกของชาติสืบต่อไป

3. เพื่อเป็นข้อมูลแก่ผู้สนใจได้มีโอกาสศึกษาและค้นคว้าต่อไป